

Гетьман А. Д.,

здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: завідувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент *Левченко Ю. О.*

СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ЗАВОЛОДІННЮ ПАСПОРТОМ АБО ІНШИМ ОСОБИСТИМ ВАЖЛИВИМ ДОКУМЕНТОМ

Спеціально-кримінологічним запобіганням злочинності розуміється сукупність заходів, змістом яких є різноманітна робота державних органів, громадських організацій, соціальних груп і громадян, спрямованих на усунення причин та умов, що породжують і сприяють злочинності, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [1, с. 144]. Такий вид запобігання злочинам спрямований не тільки на недопущення конкретних проявів з боку певних осіб, а й на ті негативні явища і процеси в суспільстві, які створюють, так би мовити, певний рівень і структуру криміногенного потенціалу, що проявляється, зокрема, у тяжкості вчинених злочинів [2, с. 21–22].

На підставі аналізу іноземного досвіду у спеціально-кримінологічному запобіганні злочинам, пов'язаним з незаконним заволодінням паспортом або іншим особистим важливим документом, пропонуємо визначити три основні стратегії: 1) Збільшення зусиль, які повинен докласти злочинець для вчинення злочину; 2) Збільшення ризиків, з якими повинен зіткнутися злочинець під час вчинення злочину; 3) зменшення винагороди або вигод, які злочинець розраховує отримати від злочину [4].

1. Збільшення зусиль, які повинен докласти злочинець для здійснення злочину, можна забезпечити низкою способів, наприклад: підвищення міцності фізичних перешкод поблизу конкретних об'єктів чи безпосередньо на цих об'єктах; обмеження доступу до певних місць, таких як житлові приміщення або торговельні центри; відволікання правопорушника; обмеження сприятливих чинників, а саме забезпечення умов, коли знаряддя для вчинення певних злочинів відсутні або обмежені [3, с. 198]. Крім того, в контексті запобігання незаконному заволодінню паспортом або іншим особистим важливим документом пропонуємо: підвищити рівень захисту особистих важливих документів, поширювати серед населення інформацію, проводити роз'яснювальну роботу щодо важливості збереження особистих важливих документів та висвітлювати можливості злочинців щодо використання особистих важливих документів інших осіб у злочинних цілях; здійснювати правову пропаганду, роз'яснювальну роботу серед населення, з метою

демонстрації громадянам небезпеку та розповсюдженість крадіжок, способів заволодіння та хитрощів злочинців, при злочинному посяганні на паспорт або особисті важливі документи, окремо варто висвітлювати негативні наслідки, які можуть мати місце для потерпілого від такого злочину.

2. Збільшення ризиків, з якими повинен зіткнутися злочинець під час вчинення злочину. Ризик при вчиненні злочину підвищується, коли зростає реальна чи ймовірна небезпека викриття, арешту або засудження. Реальність чи ймовірність арешту може бути посилена шляхом упровадження різних форм спостереження. У свою чергу, спостереження може бути «технічного» (відео) або «персонального» характеру.

Виділяють три види спостереження:

- офіційне спостереження, спрямоване а саме захист власності, в тому числі особистих важливих документів виявлення та відлякування правопорушників особами, які спеціально для цього призначені (поліція, служби безпеки тощо). Важливе профілактичне значення має проведення поліцією спільно з іншими підрозділами МВС України спеціальних заходів: рейдів, патрулювань, цільових оперативно-розшукових операцій з метою виявлення іноземців, які безпідставно знаходяться у країні, перевірки стану додержання паспортного режиму, тощо.

- спостереження з боку працівників, які спеціально не найняті для цього, але в силу своїх обов'язків виконують таку функцію, наприклад, консьєржі, продавці у магазинах, паркувальники, вчителі тощо.

- природне спостереження, під яким слід розуміти захист осіб і власності звичайними громадянами. Так, американським дослідником О. Ньюманом розвинена ідея, внаслідок чого виникло поняття «охоронюваного простору». У зміст цього поняття закладена думка, яка полягає в тому, щоб мешканці цього простору повністю контролювали його та почувалися на цій території у безпеці. У результаті дослідником розроблена цілісна концепція запобігання злочинам за допомогою дизайну навколишнього середовища (crime prevention through environmental design). Таким чином, місцеві громади, утворені за місцем проживання, мають змогу ефективно запобігати злочинній діяльності. При цьому роль місцевих громад у реалізації завдань щодо попередження злочинності з року в рік підвищується. Це обумовлено активною роботою, що проводиться ними серед всього населення, посиленням ролі і авторитету закону в усіх сферах суспільного життя.

Отже, ймовірність злочину зменшується, якщо потенційний злодій вважатиме, що його можуть побачити, тим самим можливості спостереження значно збільшуються завдяки правильній організації простору різноманітними способами – дизайн, планування будівель та території навколо них [4].

3. Зменшення винагороди або вигод, які злочинець розраховує отримати від злочину. Зменшення вигідності від вчинення злочину досягається шляхом зниження вартості об'єкта посягання [3, с. 199]. Враховуючи, що предметом незаконного заволодіння паспортом або іншим

особистим важливим документом є саме паспорт або будь-який особистий важливий документ, знизити вартість такого об'єкту посягання можна шляхом зменшення можливостей щодо подальшого використання таких предметів у злочинних цілях.

З цією метою, доцільним буде вдосконалення захисту особистих важливих документів, шляхом використання новітніх сучасних технологій, які унеможливають внесення будь-яких змін та здійснення їх фальсифікації, проведення роз'яснювальної роботи серед працівників, посадові обов'язки яких пов'язані з прийманням, зберіганням та опрацюванням паспортів або інших особистих важливих документів; модернізація обладнання та інфраструктури на прикордонних контрольно-пропускних пунктах, проведення тренінгів з підвищення кваліфікації працівникам прикордонної служби, надання доступу до єдиного реєстру вкрадених, втрачених та недійсних паспортів органам державної влади, місцевого самоврядування та банківським установам; запровадження багаторівневої системи ідентифікації особистості, тощо.

Таким чином, спеціально-кримінологічне запобігання має на меті не допустити скоєння реально можливих злочинів, а якщо вони почали відбуватися, то зупинити їх на ранній стадії. Такий вид запобігання злочинам спрямований на зменшення можливостей для вчинення злочинів, збільшують ризики і втрати від злочинної поведінки для злочинця та намагаються звести до мінімуму переваги від скоєного злочину.

Список використаних джерел

1. Кримінологія : підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2014. 440 с.
2. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посібник / Голіна В. В. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
3. Шрамко С.С. Поняття та специфіка стратегії зменшення можливостей зменшення злочинів. *Вісник Асоціації кримінального права України* № 1 (8). 2017. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/07/11_Shramko.pdf.
4. Clarke R. Becoming a Problem-Solving Crime Analyst / R. Clarke, J. Eck ; Jill Dando Institute of Crime Science. – London : University College London, 2003. Retrieved at: http://www.jdi.ucl.ac.uk/publications/other_publications/55steps.